

AZ ÉSZAKI FAL (V.)

Regény

DRAGAN VELIKIĆ

15.

A földgolyó időzónái lehetővé teszik, hogy az emberek a nap bármely szakában déli beszélgetéseket folytathassanak. Így aztán megeshet, hogy amíg a bécsiek az igazak álmát alusszák, az egyik manhattani felhőkarcoló harminchatodik emeletén levő luxusétteremben három úr ül, és osztrigát eszik. Balkáni haditudósítóiktól éppen az imént kapták meg a legfrissebb híreket, melyekben külön hangsúlyt kapott a nemi erőszak. A három úr közül az egyik, egy nagy hatalmú televízió-hálózat tulajdonosa, szenvedélyes vadász, s rendkívül büszke a vadászfelszerelésére. Amikor álmatlanság gyötri, elképzeli, ahogyan a dámvad nyakára tapasztja távcsöves puskája megnagyított célkeresztjét. A másik csupán jachtjának fedélzetén érez vágyat, miközben kubai szivarjának füstjét pöfékeli az ájerba. A harmadik sötét bőrű fiúkban leli örömét.

A bécsiek és egész Európa ámbátor alszik, a boszniai hegyekben, a vezérkari főhadiszálláson sakkoznak, mint ahogyan tették fél évszázaddal korábban is, egy barlangban. A kilencvenes évek elején járunk, s már három esztendeje pislákol a bevallatlan harmadik világháború.

Mielőtt betüzesedtek volna az ágyúcsövek, a vezérek vívták meg szócsatáikat, ott, azokon a széljárta téreken, ahol sohasem csiszoltak gyémántot, és sohasem szöttek drága kelméket, ahol zsákokban küldöztetik ide-oda a levágott fejeket, akár a krumplit.

A mérlegsúlyok pedig valahol máshol vannak, kifogástalanul rendbe rakva és a használattól kifényesedve a magas európai hivatalokban leledzenek. A zsetonok értékét a játék végén állapítják meg.

A büntettek csupán modellek, melyek szerencsétlen gyermekkorokra mutatnak vissza.

A Pentagon barlangjai, a Tiberis jobb partja, drapériák és mérgek.

Az Adriai-tenger zöldes, habos nyálkával vonva be a homokzátonyokat és a sziklás partokat, már a nyolcvanas évek végén virágzott.

Csillog a briliáns a megráncosodott nyakakon, melyek vöröslenek is, mint a dögkeselyűké, sugdolózó pohos bankárok, varázsdobozok gondterhelt műsorvezetői, mosolygó fegyverkereskedők.

Nincsen vigasz. Minden eszes lélek maga a katakombá, melyben kinek-kinek a saját vallása bujdokol.

Nagy a gyűlölet gubanca, akkora, mint a sárga tökök a szlavóniai mezőkön.

16.

Amikor tíz után felébredt, Olga lassan feltápáskodott az ágyból. Tusolás után kávéfőzött, bevett egy kanál mézet, majd az ablakhoz állt.

A Matrosengasse néptelen volt. A közlekedési jelek oszlopain műanyag tasakok lógtak, bennük a vasárnapi lapokkal.

Olga újból azzal a vasárnapi ürességgel szembesült, melyet még a gimnáziumi évekből ismert. Ilyenkor megállt a könyvespolc előtt, és szemével végigpásztázott a könyvgerinceken. A címek megfelelő képeket idéztek: üvöltöző hordákat, teherhordó öszvéreket noszogató kalmárokat, tengeri gályákat meg a mediterráneum hosszú árnyékait. Lelki szemeivel ekként látta a josefstädterstrassei lakcím mögött megbúvó Pavle bácsit is. Utóbb arra a schwabingi keskeny sikátorra emlékezett így, ahol két hetet töltött el 1983 nyarán. Pavle bácsi csodálatra méltó magányban élt. A Starhembergi-tavon vitorlázta. Széltében-hosszában fejtegette a számokról és a kettős életsorsokról szóló elméletét, Kavafiszról beszélt. Némileg fellebbentette a fátylat, és elárulta a lánynak, hogy megérti a görögös szerelmet. Amikor aztán Starhembergben újra kikötöttek, Olga figyelmét nem kerülte el, hogy bácsikája milyen furcsán viselkedett, miközben pár szót váltott egy fiatalemberrel, aki a vitorlását festgette a parton.

A magány kifejleszti az érzékszerveket. Az érintés vágya érzékennyé teszi az ujjakat, az ujjbegyek könnyűszerrel felismerik a porceláncsésze domborművű díszítéseit.

S most, a bécsi lakás ablaka mögött ér véget a ragyogó eredményeket felmutató, anglisztika szakos egyetemi hallgató szárnyalása, akinek nem adatik meg, hogy az egyetemen folytassa pályafutását, ehelyett levonul

egy könyvtár pinchelyiségeibe. A szintérváltozással a lélek kémiája is módosul.

Egyszer azt találta mondani Andrejnak, hogy minden hiteles, jó irodalom maga a valóság, illetve azzá lesz. Már Homérosz óta az irodalom a múlt legmegbízhatóbb tanúja.

Eszerint a jó irodalom ugyanolyan tartós, mint a fogak, jegyezte meg Andrej.

Reggeli után a fogász úr visszavonult a hálószobába, s egyetemi jegyzeteibe merült anatómiából.

Estefelé a taskenti oroszok kávéra és süteményre hívták őket. A szerényen berendezett lakásban csak a kisebbfajta hangversenyzongora hívta fel magára a figyelmet. Dmitrij mosolyogva teljesítette Olga kérését, hogy vessen kártyát.

Olga és Andrej utána esti sétára indult. Egy csendes utcában megálltak az előtt a ház előtt, amelyben Josef Haydn élete utolsó évtizedeit töltötte. A mellette levő épület földszinti ablakai világosak voltak. A függöny mögött lámpa égett, s egy ember hajolt a fénykörbe. A jelemből olyan nyugalom áradt, hogy Olgában felöltött a kérdés, mért nem adatik meg nekik kettőjüknek is, hogy a fénykört évtizedekig se háborítsa senki és semmi.

S magányában vajon Pavlénak kijutott-e a lámpa idillikus fényköréből?

Július közepe változásokat hozott. Olga minden reggel fél kilenckor a 3-as metrón elment a Stefanplatzig, majd végig a Grabenon a Judenplatzra vezető kis utcácskák tömkelegén át jutott el a némettanfolyamra. Naponta három–négy órát töltött el így az új nyelv kifejezéseivel birkózva. Abban lelte örömét, hogy mindenféle furcsa analógiát talált.

A „friend” szó, angolul – barát, a németben a „Feind” szóban bújt meg, ami viszont ellenséget jelent. Az angol „alien”, idegen, az „egyedül” jelentésű német „allein”-ben lapult. No de a legizgalmasabb felfedezése a „gift” szóhoz fűződött, amely angolul, ugye, ajándékot, németül pedig mérget jelent. S mondja még valaki, hogy nem rokon értelműek!

Néhanap kerülőúton tartott haza az iskolából. A 6-os vonalon utazva lebegett a Gürtel fölött, csak úgy röptében kapva el a Thaliastrasse téjékán azt a kipingált homlokzatú épületet, melynek még a tetejére is egy kéményseprőt festettek léggömbbel a kezében. Képzletében felsejlett a romba döntött épületek diadala, kísérteties tájakat látott, amilyenek az emlékezetben élnek.

Amikor olykor-olykor betért valamelyik caféba, hogy átlapozza az újságokat, rendes ruhák páncéljába bújtatott, gondtalan látogatókba

botlott. Az új valóság hátterén, fokozatosan, új arcok rajzolódtak ki, azon az első bécsi nyáron kötött új ismeretségek, miközben Boszniában dörögtek az ágyúk, a tévé képernyőjén pedig elgyötört arcú menekültek áradata vonult nap mint nap. Az újságok címlapjáról a hadistenek néztek vele farkasszemet.

Andrej mindig fáradtan érkezett haza.

Nekünk nincs nevünk, szólalt meg egy este Olga. – Mi csak parányi részei vagyunk egy nagy ismétlődésnek.

Andrej fáradtan elmosolyodott.

Egy kukkot sem értek az egézből, mondta.

17.

A judenplatzi iskolában Olga megismerkedett Borisszal, annak idején művészettörténetet hallgatott a belgrádi egyetemen, majd a mozgósítás elől megpattant, s már két éve Bécsben él. A német nyelv zárótanfolyamára járt. Valamivel magasabb volt Olgánál. Kerek szemüveglencségei Olga egész sor ismerősére emlékeztettek. Utolsóként a sorban a kelebiai állomás forgalmistájára.

Órák után sétálni mentek. Borisz a Práter közelében lakott vendégmunkás nagybátyjánál. Hétvégeken feketén melózott egy szobafestőnél, éjszakánként pedig festményein dolgozott, bár sem vevőket, sem kiállítókat még mindig nem talált rájuk.

Boriszban Olga annak a kozmopolita Belgrádnak a nyomait lelte meg, melynek kulisszái között felserdült. A fiú a belgrádi aszfalt szlengjét keltette életre Bécs kellős közepén, Olga élvezettel hallgatta, s minden reggel úgy sietett az iskolába, hogy türelmetlenül leste már, mikor fut be Borisz is. Ilyenkor néhány szót váltottak, hogy órák után aztán újból találkozzanak, és egy-két órát eltöltsenek valamelyik kávézóban. Noha Borisz hét évvel fiatalabb volt, Olga vele egyívású pajtást látott benne, egyszerűen beleélte magát abba az időbe, amikor jómaga is ilyen korú volt, és gondtalan jövőt remélve élte napjait. Londoni utazásai, egyetemista korában ugyanis ott töltötte a nyári vakációt, mindig úgy végződtek, hogy visszatért szülővárosába, mindannyiszor újra meg újra felfedezve annak charme-ját. Élvezte a kávéházi kerthelyiségek nyüzsgését, az adriai fürdőhelyekről hazatértek bronzbarna jó színét. Még az első őszi esők sem tudták lehangolni. A nedves tetők, a trolibuszok széles gumikerekei alatt csicsegő víz, a torlódások az útkereszteződéseken

csupán még egy nyár meghökölésének előhírnökei voltak szemében. Az őszt Belgrádban mindenekelőtt a szobájának csendje jelentette neki, az udvarra néző széles ablak, a faskamra teteje, ahová mindenkor odaképzeltette Pavle lányomát, a könyvsorok a könyvespolcon meg a falakra, ajtófélfákra körös-körül kiragasztott papírszalagok – rajtuk pedig apró gyöngybetűkkel kiírva: nyelvtani szabályok, óangol szavak és Milton-, Byron- meg Shelley-versidézetek.

S miközben Borisz, egy kissé elnyújtott hangon, az irónia érzékeltetése szándékával megfelelőképpen tagolva mondókáját, egy szuszra sorolta világnak a bécsi benyomásokat, Olga új színpadot népesített be. A papírfecnik helyét útiokmányok, tiszteletet parancsoló bélyegzők, fluoreszkáló vízumok foglalták el. Fináncok vizenyős szeme villant a határokon, reflektorfények az éjszakában, amíg a vonat a határállomáson vesztegel, a menekültek batyui. Az újságpapír tonnái borították be minden reggel az új nap falait. A Belgrádban töltött utolsó év Andrej leveleinek, a hétvégeken pedig a röpké bécsi találkozások jegyében telt el. Munkahelyén, a Központi Könyvtárban, elborzadva szemlélte kollégái színeváltozásait.

Valamikor az úgy volt, hogy évente egyszer elutaztam Olaszországba, utána meg a tengerre, sóhajtotta a kolléganő, Olga asztalszomszédja. – Manapság mindez elérhetetlen számomra. Hej, pedig de szívesen eltöltenék egy délutánt Velencében vagy Bécsben. Csak legalább egy kávét megivyak, utána akár jöhetnek is vissza.

Merő dekadencia, jegyezte meg erre gúnyosan egy nyugdíj előtt álló kartárs beleszörcsölve üres szipkájába. – A század elején Szerbiában remek fürdőhelyek működtek, azokat kell újból felkeresnünk.

Ez a művelt polihisztor, egyébként született belgrádi, ottani őslakos, aki néhány évvel ezelőtt még elkápráztatta Olgát csodálatra méltó tudásával, most csak viszolygást keltett benne.

A messzeséget üvegfalak zárják el. A hatalmas pannókról letekintő kísértetszemek megbénítottak minden mozdulatot. A kívánatos viselkedés csiszolgotása töltötte ki a szürke napok billentyűzetét.

Andrejnek van igaza, hajtogatta magában Olga. El innen, el innen . . . Amplitúdója lehágó szárán lépkedett, s mind távolabbra került a régi londoni napoktól. Valamiféle új emberek vették körül az utcán, a Központi Könyvtár helyiségeiben, a zsúfolt buszokban és villamosokban. A munkahelyén az uzsonnaszünetek kalemegdani sétákban teltek el. A kilátóhoz sietett, és elnézte a Duna szürke tükrét, a bozótos túlpartot, ahol már a Szerémség kezdődik, meg a Hadi-sziget taraját, melynek

szegélyeit elborította a víz. De hát a Kalemegdanon is egyenruhás fiatalemberekkel találkozott, fegyverüket lóbáló, borotvátlan, sörhasú izompacsirtákkal. A középszerek ürességének a háború kölcsönöz tartalmat. Olga a katonai rituálékban a javíthatatlan primitivizmus megnyilvánulását, mindenféle büntett legalizálását látta, mely gonosztetteknek később, amíg az újonnan létrehozott állam – miként a var a föld arcán – létezik, monumentális emlékművet emelnek, hogy azután, idővel, amint a var leszárad és leesik, lerombolják azt is.

S így volt ez, kivétel nélkül, mindenütt a földkerekségen. Rambeau, a középszerek mágusa járta a világot.

Az igazi hősök névtelenek.

Kalemegdani sétáin batyukat cipelő, beesett arcú és hamuszín szemű embereket is látott. Az éjszakát a park valamelyik padján vagy a közeli épület lépcsőfeljáróján töltötték. A parkkal szemben, a nagykövetségek előtt, éjjel-nappal embersorok kígyóztak. Az üres kirakatok előtt utcai valutaüzérek nyálazták a bankókat. Olga szeme előtt egy kísérteties Belgrád rajzolódott ki, abból az időből való város, amikor Pavle bácsi a fáskamra tetejéről leugorva ment világgá. S távozásával mintha az unokahúga útját is előre megjelölte volna.

Itt nincs élet számunkra, mondta Borisz, miután leültek a judenplatzi bisztró kerthelyiségében. – Itt, Bécsben, csak vegetálok, sem eröm, sem késztetésem, hogy új életet kezdjek. Túlságosan közel van Belgrád. Néha úgy érzem magam, mint a dupla ablak közé szorult légy. Beadtam a papírokat, Dél-Afrikába szeretnék kivándorolni. Van ott egy barátom, aki egy év alatt kitűnően feltalálta magát. Ezenkívül ott van a Jóreménység-foka is.

Andrej, ellenkezőleg, úgy gondolja, hogy Bécs azért eszményi hely, mert közel van Belgráddhoz, szólt Olga.

Hát igen, a fogászoknak Bécs valóságos mennyország, felelte Borisz.

Andrej azt mondja, alkalmazkodnunk kell, jegyezte meg Olga.

Az, bizony, itt nehezen megy. Kis híján már két éve vagyok Bécsben, és nagyon szeretem ezt a várost. A taxisták sem ismerik jobban, mint én. Élvezem, amikor csak úgy céltalanul villamosozok benne, és bekukkantok Bécs minden zugába. Micsoda gyönyörű utcanévei vannak! Mint amilyen, mondjuk, a Kerge gyertya utcája, a Malaszt utca, az Őszi utca, vagy arra tifelétek, a Margareten Gürtelen, létezik egy Jégmadár utca. Minden egyes toponim több évszázadra visszamutató vertikálisra hivatkozhat. Nálunk, Belgrádban, sajnos, csak horizontálisok vannak.

Ez a háború aztán végképp betette nekünk a kaput, folytatta Borisz. – Nem érhetjük be a pusztá létfenntartással, s ezért van az, hogy Bécsset egy csúszómászóktól hemzsegő, óriási kloákának látom néha, a vámpírok városának, amely az idegenek véréből ifjodik meg újra és újra.

Olga meglepetve pillantott Boriszra.

Két év múlva, ha mégoly gondtalanul élsz is, rá fogsz jönni, hogy igazam van, szólt Borisz. – Mi nem úsztathatunk csak úgy le a Dunán, hogy kapjuk-fogjuk magunkat, s máris egy másik világban termünk. Állandóan valahol középtűt vagyunk, és zúgunk, mint a legyek, melyeket kidüldt szemek néznek az üveg mindkét oldalán.

Szeretném a képeidet látni, mondta Olga másra terelve a szót.

Ezekben a napokban nincs sok munkám. Az egész hétvégém szabad, csupán szombaton este veszek részt egy beszélgetésen Jugoszláviáról.

Milyen beszélgetésen?

Innen is, onnan is összejövünk egypáran, magyarázta Borisz. – Prágából, Amszterdamból, Londonból jönnek, főleg fiatalok. Azért egy kicsit viszolygok az egésztől, mert bármit mondok is, mindig ott érzem az újságírók nyirkos csápjait. Mi vagyunk a gyógyír mindenféle nemzetközi sarlatán nyavalyájára, akik a mi tragédiánkra mutogatva gyarapítják a maguk imágóját.

Remarque most rólunk mintázhatná a hőseit, mondta Olga. – Gimnazista koromban faltam Remarque-ot. Vannak képek, jelenetek, amelyek bennem maradtak, s mostanában előjönnek. Az épületben, ahol lakom, létezik egy Huber. S az egyik Remarque-regényhőst is így hívták . . . No de hát, sóhajtott Olga – egypár év múlva majd csak lecsitul mindez.

Nem hiszem, rázta a fejét Borisz. – Sokkal tovább fog tartani. A világ hozzászokott már, azonkívül jó példa, úgy értem, mindenféle más primitivizmus elrettentő példája vagyunk.

Apám azt állítja, hogy Szerbiában mindig a mucsaiság diadalmaskodik, azt mondja, az ország alapjaiba a haza legkiválóbb szellemei építik be szerencsétlenségüket, aztán ötven év múlva a falu és a város között ingázó cívisek emlékművet állítanak nekik, majd a végén nyársra húznak egy malacot.

Borisz elnevette magát. – Igen, ez a mi valóságunk, mi a diszkontinuitás nemzete vagyunk. Ez a háború a valamiféle évszázados nemzeti célokkal álcázott primitivizmus diadala. Vannak szerbek, akiknek a nekroflia busás hasznót hajtó vállalkozás. S én most tudom, hogy Szerbiában a vonatok sohasem fognak pontosan érkezni, az utcák szemetesek lesz-

nek, s mindent elborít majd a penész. Igenis a hanyag nemtörődömség a fő jellemvonásunk, s én valóban nem tudom megmagyarázni, honnan ered ez a dohosság. Erre még az ötszáz éves török uralom sem szolgálhat mentésül.

Most Európa páriái vagyunk, folytatta Borisz. – A tavasszal Prágába vezetett az utam. Micsoda gyötrelmeket álltam ki a határátkelőkön! Ezekben a kis közép-európai rabszolgaállamocskákban még mindig az alattvalói szellem dívik, csupán az uraik cserélődtek ki. Prága azonban gyönyörű.

Hallom, a vonatok sehol sem biztonságosak Keleten, szólt Olga.

Bizony nem, egymást érik a fosztogatások mindenfelé, különösen Magyarországon. Ott az albán–szerb maffia tevékenykedik, de működnek a románok is. Mindezt jól összehangolja valaki, de hát ilyen jövő vár Európának arra a sötétebben beárnyékolt felére. Mindenfelől özönlik a nyomor. A Nyugat csak megbízható reteszekkel zárkozhat el előle. A szocializmus nyomora mindenre ki van éhezve. Ezért is döntöttem úgy, hogy Dél-Afrikába megyek. Szeptember végére várom a választ. Természetesen ott is szobafestő és mázólok leszek, s csak mellékesen festőművész, Kelet-Európa kommunizmusának büztét azonban képtelen vagyok tovább elviselni. Tudom, kellemetlen szagok mindenütt vannak, de egy nagy ország szellősebb térségekkel is kecsegtet. Lehet, hogy ott van az én békekapum.

A békekapud? – csodálkozott rá Olga.

Valamikor régen a gazdag kínaiak olyan házakat építettek maguknak, hogy valamelyik félreeső szegletben vagy az udvar egyik rejtett zugában ajtó, kapu volt. Háborús időkben, vagy ha földrengés pusztított, a gazdáik arra menekülhettek el. A menekvésnek ezeket az útjait nevezték békekapunak. A kulcsa mindig a tulajdonos nyakában volt.

Olga az órájára nézett. – Sétáljunk egyet?

A bizstró kerthelyiségét elhagyva a Ring felé vették útjukat, majd eltűntek a Rathaus melletti park árnyas sétányain. Mindaz, amiről a következő egy órában beszélgettek, egész Európában beszédtema volt mindenütt, ahol jugoszláviai menekültek vagy olyan emberek tartózkodtak, akiket a háború kimozdított lakóhelyükről.

Bosznia-szerbe a háború tüze égett. A lassú tűz élesztgetésének szakértői járták a békekonferenciákat. A világ lassan hozzászokott az új térképekhez.

Miként a világűrben száguldó tűzgolyó, úgy szállt szájról szájra egy hajdani ország története.

Miközben sétálgattak a parkban, Olga és Borisz szüntelenül annak a világnak a peremét érintgették, ahol felnövekedtek.

Kiléptek a parkból, majd a Rathaus mellett a Volkstheaterhoz értek. A Reymond Cafénál vettek búcsút egymástól. Július utolsó péntekje volt. Borisz elmagyarázta Olgának, hogy vasárnap miként fogja megtalálni őt huszadik kerületi lakcímén. Megígérte, hogy előkészít egy csomó vázlatot meg vásznat.

A Volkstheater metróállomás tolongásában elvegyülve, Olgát a Borisszal való barátkozás jó érzése töltötte el. Járása könnyedebbé vált, s ráismert magában arra a finom megittasultságra, amelyet a kirakatüvegekben látott saját tükörképe keltett benne, az a fajta megittasultság, amely a legkisebb légáramlásra vagy az ablak üvegén megcsillanó nap-sugár hatására is megéled. A Bécsben töltött első két hónap után úgy érezte, fokozatosan hozzáidomul a város konfigurációjához.

BORBÉLY János fordítása

(Folytatjuk)